

„השומר הצעיר“ וגלגוליו.

מאת

ד"ר י. ייבין.

א.

בין האסונות המרובים, שאירעו לעם־ישראל בתקופה שלאחר המלחמה, יש לראות כאחד הגדולים ביותר — את השתלטותו של הרעיון הסוציאליסטי על הרעיון הציוני בנוער הציוני־החלוצי. באחד מן הרגעים הטראגיים ביותר בתולדות־האומה, כשנחשול־הרדיפות והשנאה הפראית מבחוץ איימו עליה בסכנת־כליה ממש, נשארו לעם רק תקוה אחת, רק משגב אחד: הנוער שלו. והנה את הנוער היקר הזה, שעליו הוטל היעוד להלחם את מלחמת־העם ולהגשים את תוחלתו, — גזל אידיאל זר. ולא רק בשורתיה של האינטליגנציה המתבוללת, לא רק ביהודים המתנכרים מלכתחילה ללאומיותם נתקיימה הקללה, שעליה התריע המשורר: „ובניתם לאחרים את פיתום ואת רעמסס, ובניכם יהיו להם ללַבָּנים“, — אלא גם לתוך המחנה הציוני עצמו, בצלו של הדגל הלאומי, במערכותיו של אותו הדור, שבו תלתה תנועת־השחרור את כל תקותה, פרץ הרעיון האנטי־לאומי, כבש את הציוניות עמה בבית וגזל מן העם את קנינו היקר ביותר — את הנוער. ולא בגלוי נכנס רעיון אנטי־לאומי זה והשתלט במחנה, לא במלחמת־תנופה כנה ושוה, רעיון מול רעיון, נלחם בציוניות. בהסתר־פנים, תחת מסוה לאומי, כביכול, התגנבה ההתבוללות אל המחנה הלאומי וחגגה את נצחונה הגדול.

יש לקרוע קריעה על דור שלם, שהלך לאבוד בשביל העם; יש לקרוע קריעה על הכחות הגופנים והנפשיים הכבירים, שנתנונו מחמת סילוף־המטרה ומחמת הטשטוש וערבוב־התחומים בין הרעיונות השונים, שפָּשו בתנועה; ובעיקר — יש לקרוע קריעה על אסונו של העם, שהאידיאל הזר גזל ממנו את משגבו ותוחלתו באותה שעה דוקה, שבה היה זקוק למשגב זה ביותר ובשעה שמשגב זה, אילמלא נהרס, היה מסוגל באמת להביא לו את הפדות... וגם אם תתרחב התנועה הלאומית החדשה, שקמה עכשיו, וגם אם תגביר כח — הרי בעד עצם העובדה של אבדן דור שלם בשביל הציוניות, של עִקוֹב הגאול לה למשך דור — אין היא יכולה לפצות אותנו...

מעבר זה מציוניות לסוציאליסמוס ומלאומיות לבין-לאומיות התחולל ב-10-15 השנים האחרונות בכל-תנועת העבודה, שראשיתה נעוצה בעליה השלישית, והביטוי הטרַאָגי ביותר למעבר זה היא – שבירת "גודד-העבודה", זו גולת-הכותרת ההירואית של העליה השלישית. אבל ביטוי בולט ביותר לטשטוש ולסילוף הרעיוניים בשטח התנועה החלוצית יכולה לשמש לנו תנועת "השומר הצעיר" בגלגוליה השונים במשך 10-15 השנים האחרונות. ולגלגוליה של תנועה זו מוקדש מאמר זה.

ב.

סח לי אורי צבי גרינברג, זה עמוק-ההבנה ודק-התחושה בתנועת-השחרור שלנו: "אסוננו הגדול היה כלול במה שהנוער, שעלה לארץ-ישראל, בא מלכתחילה לא לשם פדות-העם, אלא לשם תיקון-הנפש האישי שלו". בדברים חותכים אלה יש למצוא מפתח להרבה מחידות-התנועה. אבל כלפי שום תנועה אין דברים אלה מוצדקים יותר משהם כלפי תנועת "השומר הצעיר".

תנועת "השומר הצעיר" בראשיתה, כפי שהתבטאה ב"קהליתנו", אותו קובץ, שיצא בתרפ"ב ושיש בו הרבה מרעננות-שחרה של תנועה ומ-אהבה ראשונה, שהיא עלולה עוד לכפר על הרבה ליקויים נפשיים, שהיו קיימים בעצם גם אז, – תנועה זו היתה מתחילת-ברייתה תנועה אינדיווידואליסטית. הסיסמה של תיקון-הפרט היהודי היתה חרותה על דגלה בגלוי.

הימים היו – הימים שלאחר המלחמה באירופה המרכזית. בחוגי האינטליגנציה בארצות אלו, אחר תבוסתן של גרמניה ואויסטריות, היו רווחים הרהורי-תשובה. המהפכה הרוסית השפיעה, אבל עדיין לא שעבדה את הרוחות עד כדי הערצה סמויה. הסיסמה היתה: תיקונו והתחדשותו של היחיד לשם התחדשותה של האנושיות, מירוק-החטא של אמבטי-הדמים בשנות 1914-1918 על-ידי העלאת-האדם. באותם הימים נבא גוסטאב לאנדויאָר על התחדשותו של האדם; באותם הימים עלתה שמשו של פראנק וֶן פֶּל בספרות האירופית, זה שקשר כתרים ל-אדם הטוב, זה שקרא לבני-האדם "להיות איש לאחיו כאמת"; ובאותם הימים התפרסם מארטין בובר, שגילה את תורת-החווה מִמְדוּיבוֹ, לאנשי-הרוח באירופה, וממילא גם – לצעירי-ישראל, שהיו בעצמם – גיני-חסידיים, אבל זקוקים היו לצנורות לועזיים דוקה, כדי לקלוט את השפעתה של תורת-הבעש"ט...

ותנועת ה-שומר הצעיר, שעריסתה עמדה בגליציה של "קיר"ה ושמנהיגיה היו כמעט כולם יוצאי האסכולה הווינאית. קבלה עליה את התורה של "התחדשות-הפרט" בתור התכלית העיקרית שלה. העם, עם-ישראל השבוי בגולה והזקוק לפדות,

מילא כאן תפקיד ממדרגה שניה. העיקר – גאולת-הפרט. וכך אנו קוראים ב-קהליתנו,¹
אלה "לוחות-הברית" של תנועת "השומר הצעיר" בראשיתה:

גורדון, בהתאם לתכונתו הקבועה, הדגיש את הרעיון הלאומי-העממי, אותו
עלינו להחיות בארץ מתוך העבודה... היות וזה רק זמן-מה שעזבנו את הגולה
ואת כיעורה, שעמד כעצם בגרוננו, ברור הדבר, שהתנגדנו בכל עצמיותנו לדעותיו
של גורדון. אנחנו ראינו את כל הכובד של הרעיון הלאומי לא בעם הנוכחי,
ויהא גם שהוא נושא בקִּסְפּוֹ את בנין ארצנו, אלא בנו, בתור דור אחרון
לגולה וראשון לגאולה... העם הנוכחי ממלא רק את תעודתו האחרונה לזיין
באמצעים כספיים את חלוציו, אשר לרוחם אין הוא מבין¹.

כבר בציטאט זה, שמובא כאן, מורגש מומנט מסוּכָּן אחד: זהו יחס-
הזלזול לעם היהודי, שכל תפקידו צומצם – בהספקת-כספים לחלוצים. העם אינו
התכלית, הסוביקט העליון של הפדות, אלא ה כ ו ש י, שחייב "לעשות את שלו"
– לעזור בכספים לחלוצים. תפיסה מסוכנת זו עתידה לתת "פרי-היולים", כפי
שנראה הלאה. לעת-עתה עדיין היא תמימה למדי. עדיין אין מומנט מעמדי בולט,
עדיין אין זכר להקדשת-מלחמה על הבורגנות "העושהקת". אבל אין גם זכר
לגאולתו של כלל-העם. העיקר – גאולת-הפרט, "התחדשותו בחברה. שנוצרת
בארץ-ישראל. והגרעין המרכזי של ההתחדשות – הקבוץ, או, כפי שקראו לו
בימים ההם, "העדה".

כל הענינים החיוניים הגם אמצעי קדוש להקמת העדה ולביצורה².
ואנו מוצאים שם הסברה יותר מלאה של רעיון "העדה":

"האחוה של הרוח, האחוה שברוח, ברית שבדם ועדה שבדם מתוך

עבודה"³.

"האחוה שבדם" מחייבת קרובה נפשית ואינטימיות בין החברים.

והמחבר מוסר פרטים על אינטימיות זו:

"אם חיי-החברה צריכים להיות יפים, עמוקים, טהורים – מן ההכרח הוא,
שהאנשים יבינו את חיי יום-יום... איש-איש גילה לשני את נשמתו האמתית...
היה רגע, ושני חברים מקרבנו עמדו זה בפני זה וגילו אחד לשני את נשמתם
השותתת דם במלחמה נוראה בעד דרך-החיים וביחוד בעד אהבת הנערה. וידוי
זה כקסם יוצר התיר בן-רגע את כל הכבלים, שכפתו את שני האנשים"⁴.

משפט ארוך זה, שמובא כאן, מלמד אותנו הרבה על אָפּיּה של תנועה זו
בימים ההם. השתפכות-נפש "לירית" זו ודאי שאינה הולמת את החלוציות בתור
מה שהיתה צריכה להיות: תנועת-שחרור גברית, סגפנית כמעט בחומר-האישי

(1) דרור, קבוצתנו הראשונה (קהליתנו, תרפ"ב). (2) דרור, שם. (3) שם.

(4) דרור, קהליתנו, שם.

שבה – כי גברות פירושה: ידיעת האנשים לשתוק, ולא ללהג על סבלם... אבל השתפכות-נפש זו הולמת מאד כת, "סקטה" של יחידים, שהם שקועים בהשתלמות- עצמית וממילא מקדישים הם זמן מרובה לכל ניד-נפשי, שהם רואים בו עולם מלא. וכת זו, כפי שיש לראות ממשפט זה, מטעמת ביותר את המומנט הארוטי, שהווידי משמש לו ביטוי בנוסח של תורת-פרויד.

ויחס ארוטי זה מתפשט לא רק על האנשים בינם לבין עצמם, אלא גם על הקרקע, שעולים עליו:

"אדמת נורים! וכי אין זה שם של כלה? – כחתן, אשר מוסר בחיק כלתו את עצמו וגו', כן נמסור את עצמנו לבטן האם של האדמה המקודשת"¹.

הרב, שאליו נשואות העינים, הוא – מארטין בובר. ומנהיגו של השומר הצעיר בתקופה היא, האח אליהו (רפפורט), אף הוא מיוצאי האינטליגנציה הוינאית, פונה אליו במכתב:

"אתה הוא האיש, שהיה מדריך מן ההכרה דרך ההתחדשות אל ההגשמה". והוא אומר לו:

"כי אדע, כמה גדול מקומך בחיי קבוצנו"².

בכל הרעיונות האלה ובאופן-הבעתם, ודאי, שיש משום תמימות, יש משום התפנקות ברגשות עצמיים, שמתאמת יותר לסקטאנטים משהיא מתאמת לחיילים של תנועת-שחרור; יש יותר מדאי דבורים על הפרט ופחות מדאי דבורים על העם. אבל מזמן לזמן נזכרים גם בעם, שמופיע עדיין כגוף שלם, בלתי-מחולק למעמדות על-פי מארקס דוקה:

"ומי שעשה זאת (מי שהציץ בעד המסך) יבין את גורלו הפרטי, הקשור בגורל העם כולו... אם בעין-נץ תשקיפו על מהלך חיינו תבינו את המיתוס הנפלא שבחזון יחזקאל... מי מכם לא הרגיש את היד החזקה הזאת, שהכריחתו לעזוב את סביבתו ואת חייו הקודמים ולחפש פתרון לשאלת הפרט שלו בא"י"³.

אבל ברי, שמצב-הרוח, שהתבטא ב"קהליתנו", לא היה יכול להתקיים לאורך-ימים. כל אותה השתפכות-הנפש, ההתנדות ההדדית, "גילוי-הנשמות" ההדדי, כל מתיקות זו, שהיא אפנינית בשביל צעירים טובים מאד, אבל בלתי-מבוגרים ובעל-ביתיים, שעדיין לא מצאו להם הזדמנות לטעום את טעמה של המציאות המרה, – כל זה מוכרח היה לחלוף כצל עם ההתנגשות הראשונה

(1) "קהליתנו", עמ' 25. (2) קהליתנו, עמ' 187 ("יום במחצבה").

(3) קהליתנו, שם.

במציאות האכזרית. במקום הפינוק האינדיווידואלי מוכרח היה לבוא אידיאל צבורי מגובש. אל אידיאל זה יכלו הצעירים הללו להגיע בשתי דרכים: אל הרעיון הציוני הלאומי או אל הרעיון הסוציאליסטי הבין-לאומי, כגלגול של אותה החברה המחודשת, שעליה חלמו הצעירים האלה. ניצח השטן העומד על דרכה של גאולת-ישראל, — והשומר הצעיר הלך בדרך השניה.

מתקופת-הקהליתנו לא נשאר הרבה בתפיסה של "השומר הצעיר". מחוץ ליחס מיוחד כלפי פרויד נשאר רק יסוד אחד, שהוא אפני עד היום בשביל תנועה זו: זהו — פולחן הקבוץ. בשום חלק אחר ממתנועת העבודה הסוציאליסטית אין הקבוץ ממלא תפקיד מכריע כל-כך כמו שהוא ממלא בהשומר הצעיר. הקבוץ — זו העדה של התקופה הראשונה — קבל מעתה משמעות אחרת לגמרי, עם השינוי, שחל באידיאולוגיה של התנועה. ועל שינוי זה ארחיב את הדבור בפרקים הבאים.

ג.

עברו חמש שנים — תקופה ארוכה למדי בתנועת-השחרור שלנו. בינתיים — באה העליה הרביעית, ואותו "העם הנוכחי", שתפקידו, לדעתם של צעירי השומר הצעיר, היה — "לזיין באמצעים כספיים את חלוציו", — זו ממקומו. העליה הרביעית, שתנועת-העבודה הסוציאליסטית הרבתה כל כך לנבל אותה ולהשליך עליה שיקוצים, בנתה בינתים את ת-ל-א-ב-י, הקימה את השרון העברי, יסדה את התעשייה הבריית המשגשגת, איפשרה לרבות-פועלים נוספים להקלט בארץ, — וכל זה כמעט ללא כל עזרה מצד הקרנות או מאיזה צד צבורי שהוא. העליה הרביעית הוציאה בפעם הראשונה את הציוניות ממחנק-הקטאנטיות ותיקון-הנפש של יחידים למדרגה של יצירה עממית גדולה. ועליה זו "נשברת" — כלומר, חלק מן העולים מאבד את כספו ועוזב את הארץ (הרוב המכריע מהם נקלט בארץ יפה). באה תקופת הסיוע, המוסדות של "הסוציאליסמוס הקונסטרוקטיבי" — "סולל בונה" ו"המשביר" — מגיעים לידי פשיטת-רגל. מופיע סאקר, שעושה את הנסיון הראשון לטיהור של ההנהלה הציונית ולהוצאתה של ההנהגה הכלכלית (אם לא המדינית) מידי ההסתדרות, שהביאה הנהגה זו לידי באנקרוט.

ובתנועת-השומר הצעיר, שהקימה בינתיים את הקבוץ ההתישבותי השני (משמר-העמק, אחר ההתישבות בבית-אלפא) בעזרת העם "המוזיין באמצעים כספיים את חלוציו", — בתנועה זו התחילו מנשבות רוחות חדשות. השם של "האח אליהו", ראש-המדברים בתקופה הראשונה, נעלם מעל דפיקה של העתונות השומרית. מנהיגים חדשים קמים לתנועה, ובפיהם — זמירות חדשות, זמירות סוציאליסטיות מובהקות.

היינו פעם גורדוניסטים בתקופת האמונה, שאפשר יהיה בזמן קצר להגשים בדרך קונסטרוקטיבית את החברה הסוציאליסטית בא"י... כיום ידוע לנו, שהגשמת החברה הסוציאליסטית אינה קרובה ביותר" – מתודה מ. יערי, המנהיג החדש. ולפיכך הוא מציע לעסוק לעת-עתה "בבנין יחידות שתפניות"¹. ודאי, שמבחינת-ההגיון אין התהום בין הפולחן של ההתחדשות האישית שבתקופת-"קהליתנו" ובין סוציאליסמוס "אורתודוקסי" זה, שהפרט נעלם בו לגמרו לגבי הכלל. – ניתנת להגשר בקלות גראציוזית כזו, כמו שעושה זאת מר יערי. ודאי, שיש כאן קפיצה פתאומית. אבל בדבר אחד צדק האידיאולוג החדש של השובה מצ'מנדוט-מבטו שלו. אם באמת התכלית העיקרית של התנועה החלוצית אינה פדות-העם, אינה הצלתה של האומה הישראלית, אלא הקמת-הסוציאליסמוס, הרי לאחר שנתברר, שבדרך ה"עדה" בלבד לא יוקם הסוציאליסמוס, יש לחפש אחר הקמה זו בדרכים אחרות, בדרכים המקובלות בתנועה הסוציאליסטית הבין-לאומית, בדרך של מלחמת-המעמדות... וערכו של הקבוץ מעתה שוב אינו הערך של "העדה", שבה היחידים שופכים את נפשם זה לפני זה, אלא תא-הכשרה לסוציאליסמוס, שמתכוננים אליו על-ידי "בנין של יחידות שתפניות".

וחבר אחר מסביר לנו את תכנה החדש של תנועת השובה צ':

"התפתחות וגידול של תנועה יהודית-לאומית, הצועדת לאור הרעיון של מהפכה פרוליטרית בין-לאומית"².

אפשר, שהקורא התמים יתקשה במקצת בנוסחה מסובכת זו. אפשר, שהקורא התמים יראה כאן מושג מוזר מאד-מאד וישאל: הכי צד? האיך תתכן תנועה יהודית-לאומית, שהיא גזלה לאור מהפכה בין-לאומית? והרי התנועה הפרוליטרית הבין-לאומית שוללת מלכתחילה תנועה יהודית-לאומית ועומדת לעומתה כאויב מסוכן?

על זה משיב חבר אחר של התנועה:

"ואין פלא, שקשה לנו – למפלטי הדרך החדשה בתפיסה פוליטית – להתבטא בקטיגוריות ובמושגים הישנים המוסכמים"³.

איני יודע, אם הקורא יסתפק בתשובה זו. אבל הקורא מחוייב לדעת, שהאידיאולוגים הצעירים הללו אינם רק תלמידיהם של בובר, פרויד, לאנדוואר וקארל מארכס בלבד. הקורא צריך לזכור, שאידיאולוגים חריפים אלה הם גם תלמידיהם של ה"מהרש"א, "מהר"ם שיף", ה"צל"א" וה"שאגת אריה", כלומר,

(1) "השומר הצעיר", תרפ"ז, גליונות 5-6.

(2) "השומר הצעיר", תרפ"ז, גליון 4 (ריפטין).

(3) ב נ ס ו ב, מסביב לקיבוץ הארצי, השובה צ', תרפ"ז, שם.

שמלאכת ההעלאה של פילים בקופו של מחט, של גבוב הררים התלויים בשערה ומגדלים פורחים באויר היא בשבילם מלאכה קלה שבקלות; שהם ווירטואוזים ממש באומנות זו. ואם הקורא יזכור זאת היטב (אף-על-פי שאידיאולוגים אלה עצמם מיחסים את עצמם ברצון רק לקארל מארקס ואינם מחבבים את הקשר עם גאוני-הפלפול היהודיים), — הרי יעבור בלא כל קִשְׁיִים גם על כמה וכמה סוגיות חמורות ומסוככות מאד, שעוד נתקל בהן על דרכנו ב"משנה" זו של תנועת השומר הצעיר...

ואם נשים לב לחריפות-פלפול זו, נבין, למשל, גם משפט כזה, שאמנם אינו שייך לגופה של האידיאולוגיה השומרית, אבל הוא אֶפְיִני בשבילם:

"יש חוגים, אשר היאוש מהמצב מביא אותם לכל מיני דמיונות רביזיוניסטיים בלתי מיוסדים, ובכלל זה — גם להתנקשות באופיה הדימוקרטי של התנועה הציונית והקונגרס... עלינו לדחות בכל תוקף כל הצעות ממין זה — עלינו גם לשמור, שלא יחול דבר בתוך הקונגרס הציוני ובהסתדרות הציונית העולמית העלול לסכן את היסוד הדמוקרטי של התנועה בתוך המוני העם"¹.

אפשר, שהקורא הפשוט יפרש משפט זה כהתנגדותם של אנשי ה"שומר הצעיר" להקמת הסוכנות המורחבת, להשלטת הגבירים על התנועה הציונית הדימוקראטית? — אבל, אם כן, יטעה מאד. אדרבה. ה"שומר הצעיר", שכבר אז שָׁט במלוא-מפרשיו במימיה-הסוציאליסמוס, הצביע במנוחה ביחד עם כל ההסתדרות של הפועלים בעד מסירת השלטון בציוניות לבורגנות המתבוללת. כל המשפט, שהובא למעלה, לא בא אלא למחות... נגר פעולת-הטיהור של סאקר בהנהלה הציונית, שחלה באותה תקופה...

פעולתו של סאקר "התנגדה" ליסוד הדימוקראטי, אבל בהרחבת הסוכנות וביטול-הסובֵיְרְנִיּוֹת של הקונגרס — בזה לא ראו צעירי ה"שוה"צ שום עוול כלפי הדימוקראטיה... ואולם הרי כבר שמענו, שאנשי ה"שוה"צ אינם מתבטאים "בקטיגוריות ובמושגים הישנים המוסכמים", וממילא אין להקשות עליהם כלל מנימוקי-ההגיון...

ד.

בשנת תרפ"ז, בימי הועידה ה ש נ י ה של ה"שומר הצעיר" בדאנציג, כבר התבלטו למדי המומנטים הסוציאליסטיים המעמדיים בתנועה זו. ובוועידה ה ש ל י ש י ת של התנועה, שנתקיימה בוורוטקי בשנת תרצ"א — כלומר, אחר הפרעות של אב תרפ"ט, אחר הגזירות של פאספילד וסימפסון, כשהבאנקרוט של

(1) "השוה"צ", תרפ"ז, כרוז ההנהגה העליונה של ה"שוה"צ לקראת הקונגרס ה"י.

הציוניות הרשמית כבר נתגלה במילואו ובין המוני-העם היהודי התחילה מתפשטת תנועה ציונית-מחודשת, כבירה—בועידה זו התבלטה ראדיקאליזאציה חדשה של השוה"צ: השוה"צ נעשה עוד יותר סוציאליסטי ועוד פחות ציוני משהיה קודם-לכן.

בועידת-וורוטקי התחוללה מלחמה חריפה בין המיעוט המתון, שהיה מורכב מן השוה"צ הרוסי ושהיה נתון להשפעתה של מפא"י, ובין הרוב הראדיקאלי בסוציאליסמוס שלו. ניצח הרוב — והמיעוט המתון פרש מן השוה"צ ונצטרף למפא"י.

ובאי-כחו של הרוב מודיעים בוויכוח החריף, שהתנהל בועידה:

"מזמן נכנסנו לתקופה של גבוש עמדתנו הסוציאליסטית"¹.

והם מתריעים כלפי המיעוט, שנוטה חבה למפא"י:

"במצע של המיעוט כתוב על חיוב הסוצינטרן (האינטרנציונל השני — המערכת) ועל תפיסה ריפורמיסטית-דימוקראטית ברורה. אין זאת עמדתנו. אם אנחנו מדברים על מלחמת-מעמדות, הרי אנחנו מניחים מהפכה ותפיסת-השלטון"².

המהפכה הסוציאליטית תופסת עכשיו מקום מרכזי בהשקפתו של השוה"צ: "השאלה המכריעה היא, איזו דרך מבטיחה את יציבותם של גרעיני היצירה הקולקטיביסטית וסוללת את הדרך לחברה סוציאליסטית לאחר המהפכה הסוציאליטית"³.

וכשאחד מן החברים, אליעזר ארדט מבולגריה, אינו מתנגד התנגדות פרינציפיונית להכנסת הביטוי "מהפכה סוציאליטית" להחלטות, אלא שלדעתו "זה יזיק וגו' להסתדרויות מבחינת עמדתן בצבור" (קרי: הדבר יזיק למגביות, שנעשות בהכרח בין הבורגנות היהודית), — הרי יערי עונה לעומתו: "מושג המהפכה הסוציאליטית שגור הוא ומקובל אצל כל הזרמים הסוציאליסטיים"⁴.

ההחלטות, שנתקבלו בועידת-וורוטקי, מעידות על כך, שהכיוון הקיצוני, הפרו-קומוניסטי, ניצח נצחון גמור בהשוה"צ.

בנוגע למדינה היהודית קוראים אנו בהחלטות אלו (סעיף 13):

"השלכת הלוזונג של מדינה יהודית כלוונג פוליטי אקטואלי עם כל אטריבוטים של שלטון—מתכוונת להשליט בארץ משטר קולוניאלי, משטר של דיכוי מתמיד של הפועלים העברים (1), של נישול

(1) חזן, דו"ח מועידת השוה"צ השלישית, תרצ"א.

(2) פורמנסקי, שם. (3) מ. יערי, שם. (4) יערי, שם.

האוכלוסין הערבים מזכויותיהם הפוליטיות האלמנטריות¹. המלים על ה"דכוי המתמיד של הפועלים העברים" במדינה היהודית הן, כמובן, עלילה. "המסמר" הוא — הדאגה ל"נישול האוכלוסין הערבים" מזכויותיהם הפוליטיות. כאילו יש להם עכשיו לערביים, בצלה של ממשלת-המנדט, זכויות פוליטיות. ולא איכפת להם, לצעירי השוה"צ, שלערביים יש כמה מדינות אחרות, וליהודים אין "זכויות פוליטיות אלמנטריות" בשום מדינה שבועלם, ועל-כן זכאים הם למקום אחד, שבו תהא להם מדינה... אגב, צעירי-השוה"צ מתנגדים רק למדינה יהודית. במצע האחרון של הבחירות לועידה השלישית של ההסתדרות הם כותבים, שרעיון-הפדרציה הערבית הוא "רעיון בריא" — כלומר, מדינה ערבית אימפריאליסטית היא מוצדקת; לא כן העם היהודי: לו אסור שתהא מדינה, כלומר, — עם-ישראל צריך להיות נידון לגלות ולעבדות נצחית.

מחברי-ההחלטה ערבבו כאן את המושג "משטר קלוניזאטורי" במושג "משטר קולוניאלי", אבל אין מקשים על "סוללי הדרכים החדשות".

ואם את הרעיון "הריביוניסטי" של מדינה יהודית הם מגנים בלשון חריפה מאד, הרי בנוגע ל"ברית-שלום" הם נוקטים במדת-הרחמים:

"הופעת ברית-שלום נובעת מחוסר מגע עם היהודים, וכו', מאידך גיסא היא ריאקציה מובנת נגד חוסר-פעולה לקראת הגורמליזציה של היחסים עם העם הערבי".

כן: שאיפתו של העם היהודי למדינה משלו אינה מובנת. אבל "ברית שלום" היא "ריאקציה מובנת"...

ומאדה ל"ברית-שלום" נובע ממילא גם יחס של אהדה לרעיון של הפארלמנט הערבי. ואנו קוראים שם על "דרישה מתמדת לדימוקרטיזציה הדרגתית של אורגני השלטון המקומי בארץ"².

ולעומת הוותרנות, שמגעת עד כדי ליקוידאציה בשטח הציוני, מתבלטת הראדיקאליות שלהם בשטח הסוציאליסטי:

"הסתירות הטבועות בעצם המבנה של החברה הקפיטליסטית, וגו', יביאו לידי הקמת חברה סוציאליסטית אל-מעמדית באמצעות מלחמת-מעמדות עקבית, המתבטאת בארגון פוליטי, מקצועי, פעולה קונסטרוקטיבית משקית וחינוך המעמד לקראת הנהלת משק, הוי סוציאליסטי ותפיסת-השלטון"³.

מתוך עמדה זו נובעת הדרישה למלחמה בבורגני היהודי ללא כל פשרות:

(1) ועידת-וורוטקי, שם. (2) שם. (3) ועידת-וורוטקי, שם.

“אחריותו ודאגתו של הפועל העברי להקמת האלמנטים של המשק הארצי-ישראלי אינן גוררות כריחת שלום מעמדי במשק הסוציאליסטי”¹.
הח' חזן מכריז באותה רוח עצמה:

“דובר גם כאן על שיטת-השלום בתעשייה ועל בוררות של חובה, אשר המפלגה המאוחדת דוגלת בשתייהן ואנחנו מתנגדיהן החריפים ביותר”.
לשוא משתדל בא-כחה של מפא”י, החבר שוב, להוכיח את כשרותו הסוצי-אליסטית: “אם רוצים למדוד את המעמדיות לפי מספר השביתות — אינני יודע אם באיזה מקום אחר היה באופן יחסי מספר שביתות כה גדול”².

הערה אחרונה זו יש בה ענין מיוחד. יש לציין, שאחר כסוך-פרומין יצאו חכמי-הסטאטיסטיקה של ההסתדרות לחלוק על בא-כחה של התאחדות בעלי-התעשייה, שקבל על רבוי השביתות בארץ-ישראל. הסטאטיסטיקנים האלה, מר נַ מִרְוֹב סְקִי ומר פֶּרְוִי ס, התאמצו להוכיח, שמספר-השביתות בא”י אינו גדול ממשאר הארצות. והנה כאן לפנינו הודאת בעל-דין — בא-כחו של מפא”י בוורוטקי, מר שוב, שאמר בדיוק אותם הדברים על רבוי של השביתות בא”י, שהשמיע בא-כחם של בעלי-התעשייה, ואולם לבאי-כחו של ה”שומר הצעיר” אין כל זה מספיק. הם עומדים על שלהם:

“מעמד-הפועלים המהפכני עליו להיות הנושא של פרוצס-שחרור הכלכלה וההוי. הסוצינטרן לא יהיה מנוף זה”, כי “בדרך הפרלמנטריות לא נגשים את הסוציאליזם”³.

אבל אם כלפי הבורגני היהודי דורשים אנשי השוה”צ מלחמה ללא פשרות, הרי לפועל הערבי הם מושיטים יד-אחזה:

“החברה הסוציאליסטית בא”י תתגשם מתוך מלחמה משותפת של הפועל העברי והערבי ותבטיח שיווי הזכויות וחופש ההתפתחות העצמית לשני העמים יחד, אשר בתוכה ימצא את שחרורו חלקו המכריע של העם העברי”.
והלאה:

“האינטרס הציוני (1) והמעמדי והמצפון והעקביות הסוציאליסטיים מחייבים אותנו לכל המאמצים המכוונים לארגונו של הפועל הערבי”⁴.
וכשבא-כחו של המיעוט הנוטה למפא”י, הח' גלילי, יוצא לטעון בעד עבודה עברית במאה אחוז ואומר, שהוא “חושב לפרי בהלה רעיונית להכריז על לא 100 אחוז של עבודה עברית. ארגון הפועלים הערבים יכול לבוא רק במשק הערבי” — משיב לו יערי מן המקום: “שם לא תפגוש כלל בפועל הערבי, ובכן איש תארגנו”⁵. כלומר, — מכיון שבמשק הערבי אי-אפשר יהיה לקיים

(1) ש.ס. (2) ש.ס. (3) ועידת-וורוטקי, ש.ס. (4) ועידת וורוטקי, ש.ס. (5) ש.ס.

"מצות-עשה" של אירגון משותף. הרי לשם יחוד מצוה זו יש צורך להכניס עבודה ערבית גם למשק העברי.

ושמא תאמרו, שתנועה זו, שדוגלת באירגון משותף, עבודה מעורבת, שמתנגדת למדינה יהודית, וכו', מלכה, שהיא ליקוידטורית בשטח הציוני, — אינכם אלא טועים. אדרבה — הם בעד "מכסימליזם ציוני" ו"מכסימליזם סוציאליסטי" בבת אחת: ב"מכסימליזם ציוני הננו מבינים את הפתרון המלא של שאלת היהודים... במכסימליזם סוציאליסטי הננו מבינים את הדרך של מלחמת-מעמדות עקבית, מהפכה וחברה סוציאליסטית בא"י"...

ואחר כל זה מציין הח' פראי: "אין זרם, שתהיה לו עמדה כה בהירה (1) לשאלות האקטואליות, כמו לנו"...

וכאן, כמובן, צפה מאליה השאלה: כיצד יכולה תנועה, שמכרזת על מלחמה עד חרמה בבורגנות היהודית, לשבת ביחד עם אותה הבורגנות בקונגרסים, לקבל ממנה תקציבים, לקבץ בין בורגנות זו כסף לצרכי התישבותה, לצרכי אותה התישבות, שנועדה לשמש משען למהפכה הסוציאליט נגד אותה הבורגנות? — פועלי-ציון שמאל, שאף הם קיצונים הם בסוציאליסמוס היהודי, הם יותר ישרים במובן זה: הללו אינם הולכים, לכל הפחות, לקונגרסים... אבל כדי להבין זאת, יש לזכור את העובדה, שציינתי למעלה: שאנשי ה"שוה"צ הם לא רק תלמידיו של מארקס, אלא גם תלמידיו של מהר"ם שיף, וממילא לא קשה להם למצוא פלפול לשם הצדקתם. ופלפול זה כלול במושג החדש שהמציאו: "קואופיראציה עם הבורגנות":

"קואופירציה הזאת, שהיא הכרח היסטורי — ילך ויקטן ערכה עם ביסוס המפעל הציוני... עם גמר האַטֶּס הראשון ילך ויקטן ערכה של הקואופרציה"¹. אם נתרגם את הדברים מן הלשון של הנוסחה המפולפלת לפרוזה פשוטה, הרי היא מובנם הפשוט, שיש לסחוט כסף מן הבורגני כל זמן שאפשר — שהרי הקומאינטרן לא יתן כסף להתישבותנו — ואחר-כך יש להלחם בו עד "תפיסת השלטון"... ואולם גם בימי שלטונו של המארקסיסמוס הקיצוני אין צעירים אלה מסיחים את דעתם מן היסודות האחרים, שטופחו בשחר-התנועה, כגון היסוד הארוטי, והח' חזן מוצא לנחוצו להכריז:

"ישנה סכנה, כי הסקטור (1) של החיים האַרוטיים יאפיל על שאר הסקטורים ובמקום בנין יביא אתו הרס המפעל הקיבוצי"².

והחברה גולה מירה מנבאת: "החיים האַרוטיים היו אך אפיזודה בחיי

(1) ועידת-וורוטקי, שם. (2) ועידת-וורוטקי, שם.

הבחור, ההתפתחות תביא לידי כך, שהם יהיו לאפיוזודה גם בחיי הבחורה¹.
כלומר, גם האשה "תשתחרר" מלהיות אהובה ואם – כדי להתמסר
ל-עבודה הסוציאלית" כאורח-הגברים...
והח' יערי מוסר :

"השאלה היא : האם הסוציאליזם מתכוין רק לביטול המשפחה בתור תא
כלכלי, או שמא הוא מתכוין גם לביטול המונוגמיה והיחסים הקבועים בין
איש לאשה, ואף לביטול הקשרים בין ההורים וילדיהם"².
ויש להודות, שמר יערי, שבכלל הוא משמש עִבְבָה לדעות "פרוגרסיביות"
יותר מדאי – נבהל בעצמו ממסקנות אלו, שהן רווחות בין חבריו, והוא נלחם
בהן בועידה...

בכל אופן, מצינת ועידת-וורוטקי נקודת-מִפְנֵה, שמאחריה הולכת ומתקרבת
תנועת ה"שומר הצעיר" בצעדי ענק לקראת אותו "הסוציאליסמוס המהפכני",
שאותו מסמל – הקֶרְמֶל המוסקבאי.

ה.

במשך השנתיים שעברו אחר ועידת וורוטקי, הוסיפה תנועת השומר הצעיר
לצעוד בכיוון של הקומאינטרן. אם בועידת-דאנציג, ואפילו בועידת-וורוטקי,
עדיין נתקבלו החלטות-מחאה חריפות למדי נגד רדיפות-הציונים ברוסיה³, הרי
בשנת תרצ"ב יוצאים אנשי "השומר הצעיר" במכתב רשמי אל הנהגת-ההסתדרות
ובו דרישה לעמוד לימינה של רוסיה הסובייטית בפני סכנת-האינטרֶבְנַצִּיה
הנשקפת לה, כביכול. ובחוברת האחרונה של "השומר הצעיר" קוראים אנו בין
ההחלטות של המועצה הרביעית בחדרה :

"הובלט ההכרח בריכוז כחות-ההגנה של כלל הפרולטריון העולמי, וצבור
הפועלים הא"י בתוכו, סביב שלמותה של הבניה הסוציאליסטית ברוסיה"⁴. וכך נעשתה
תנועה חלוצית, שדוגלת בעבריות ובהתישבות בארץ-ישראל למגינה ולמעריצה
של אותו משטר, שחרת על דגלו – פרעות ביהודי א"י ושנאה סמויה לכל
קניניו הלאומיים של העם.

בועידת-ההסתדרות האחרונה התנגדו, כידוע, באי-כוחו של ה"שומר
הצעיר" להחלטת-המחאה נגד רדיפות-הציונים ברוסיה הסובייטית.
החוברת של "השוה"צ", שיצאו בשנים האחרונות, מכילות כמה מאמרי-

(1 ש.ם. 2) ש.ם. 3) "השומר הצעיר", תרפ"ז : דין וחשבון של ועידת וורוטקי, תרצ"א.

(4) "במת השוה"צ", יאנואר-פברואר, 1933.

אהדה לרוסיה הסובייטית (כגון של ליפקר ושל קוריין). ובאחד מן המאמרים האלה אנו קוראים :

"אם גם רוסיה נמצאת בתקופת-מעבר קשה, וכו', אין כל ספק, שכיוון-ההתפתחות – לקראת הגשמת משטר סוציאליסטי מלא. בזה ערכו המכריע של מפעל רוסיה המועצתית בשביל נצחונו של הפועל בכל העולם. אל-נכון קבע סטאלין בנאומו האחרון, שכבר היום ענין תכנית-החומש הוא מענינו של הפרולטריון בין-הלאומי כולו"¹.

ומעניין, שביחד עם כריעת הברך בפני מוסקבה הקומוניסטית אין צעירים אלה נמנעים מלדרוש לעצמם מונופולין בשטח הציוני. כך הם מתמרמרים מאד על מה שהעזו למסור חלק קטן של הפרטיפקאטים למעמד הבינוני :

"גזלת הסרטיפיקאטים המיועדים לעליה עובדת ומסירתם לסתם יהודים, אשר מחד גיסא הם מחוסרי-אמצעים ליצור לעצמם משען-פרנסה בטוח, ומאידך גיסא הם אינם מסוגלים למלא את התפקידים הכיבושיים, המוטלים על העליה העובדת החלוצית, וכו', זוהי גם התנקשות באופיה היסודי של הציונות בתור תנועת-שחרור מכוונת ומאורגנת, בעלת תפקידים אבנגרדיים לעם, ולא פילנטרופיים"². כלומר: העליה של השומר הצעיר והתישבותו על חשבון-העם אינה פילאנתרופית; אבל מתן-רשיון לעליה ליהודי, שאינו מבקש תמיכה משום צד – זוהי "פילאנתרופיה"! הרי לנו גלגולו של הרעיון המסוכן, שנצנץ עוד בראשית-התהוותה של התנועה, על העם, שתפקידו רק "לזיין באמצעים כספיים את חלוציו" – אבל גלגול של רעיון בהתנוונותו...

וכדאי מאד להביא "מרגלית" אחת מאוצר הרעיונות של אנשי השוה"צ מתקופה זו, השייכת לימי פעולתו של פרַנטש, איש-הפיתוח, בארצנו: "התנועה הציונית נתבעת להתערב. שומה עליה ליצור את דוגמת הפיתוח. תתאמץ לארגן יחידה ישובית של פלחים הנמקים בענים על קרקע מיוחדת, תישבם מחדש על שטח המספיק למחיה, אחרי שיוכשר ויצוייד כראוי; תכניס ההסתדרות תחת כנפי דאגתה ושרותיה: קופת-חולים, מוסדות לאשראי, תנובה, המשביר"³.

יש לציין, שהצעה זו שחבר אותה אחד מחכמי השוה"צ, מ. באדר, נתפרסמה בשעה שההנהלה הציונית פסקה מליסד נקודות-התישבות יהודיות מחוסר-אמצעים,

(1) מ. צפור, שם.

(2) "השומר הצעיר" תרצ"ב, מספר 10.

(3) "השומר הצעיר", נובמבר, 1931.

ובשעה שמיליוני יהודים גוועים ברעב ממש בפולניה ובארצות אחרות, ואיש אינו דואג להתשובתם בארץ – על שטח המספיק למחיה, אחרי שיוכשר ויצויד כראוי...”

קוריוזה מצחיקה? לא. כאן לא קוריוזה – כאן מתגלית תהום מזועזעת של מחלת-מוחין ישראלית...

ו.

השתדלתי להעביר על פני היריעה המצומצמת של המאמר את גלגוליה של תנועה זו, כפי שנתבטאו בוועידותיה ובספרותה. דליתי רק מעט מן המעט מבין ה"פנינים" שבים-הפלפול הזה – ובטוחני, שבלי-רעיונות זה, שהוא שאוב מפרויד-וויניקן-בובר-לאנדוויאר-בורוכוב-מארכס-לנין-סטאלין, וכו', וכו', יש בו כדי להדהים כל קורא פשוט, שאינו מצוי לגבי "הויות מהר"ם שיף" של חכמי השומר הצעיר. אני מזכיר שוב את שמו של אחד מגאוני-הפלפול שלנו – משום שאני מוכרח לחזור על דברי: עם כל היניקה ממקורות לועזיים, שהם שונים ומגוונים וסותרים זה את זה כל-כך, – לא היתה יכולה להתקיים תנועה כזו, – ויש לומר בודאות, שאצל שום אומה ולשון אחרת לא תתכן תנועה שכזו, – אילמלא היניקה העיקרית מאותו המקור ה"עצמי" מאד וה"לאומי" מאד – המוח הישראלי הגלולי שהוא מסובך מדור דור ומורגל בנפתולים ובעקמומיות חולנית במשך אלפים שנות-גולה ואלפים שנות-טפול ב"ביצה שנולדה ביום-טוב" ובסוגיות של "תפוס לשון ראשון". ואין כל פלא בדבר, שהבריאים ביותר שבתנועה זו, שהיא קרובה כל-כך לקומאינטרן מבקשים מפלט ממנה ועושים את הצעד האחרון והקרוב כל-כך – ונוהרים בהמוניהם תחת דגלה של פ. ק. פ... .

אבל כדי לפתור את החידה, כיצד אפשרי היה הדבר, שתנועה שלמה, שכוללת רבבות צעירים יהודיים, יכולה היתה להגיע לידי דיסה רעיונית כזו, לא די, לדעתי, גם בסבת הפלפוליות המושרשת בנפש היהודית. יש למצוא כאן עוד סבה פסו'כולוגית אחרת, והיא: הנטיה של הצעיר היהודי, וביחוד של הצעיר היהודי האינטלקטואלי, להגרר אחר האָפּנה של הראדיקאליות, ופחד-התמיד, המקנן בנפשו, שמא, חסו-שלום, יפגר אחר המלה האחרונה של הראדיקאליות ויהא נידון להיות בין ה"נחשלים". אם נבדוק את כל הסימאות והרעיונות השונים, שאחריהם הלכה תנועת ה"צ. הָהָל מלאנדוויאר ובובר, ועד השחרור האָרוטי, ועד ל"התאהבות" בסטאלין, – הרי עם כל הסתירות, שיש בין רעיונות אלה, יש בהם צד-שוה אחד; אוסיף לשם דיוק: רק צד שוה אחד, והוא: שכל הרעיונות האלה הם עכשווי, או שהיו בשעתם, המלה האחרונה של האָפּנה הראדיקאלית. על-די כך אפשר להסביר, למה תנועה זו החליפה בקלות מרובה את אליליה ועובדת בעת ובעונה אחת גם לאלילים הרבה: במקום שיש קשר עמוק לרעיון, קשר

ש ב ד ם , ולא נָהיה אחר האפנה, אין מחליפים את הרעיונות בקלות מרובה כזו ; בתנועה שיש לה קשר עמוק אל מה שבדם, אין מקום לפוליטיאויזמוס . אבל השומר הצעיר היא תנועה פוליטיאויסטית, רבת-אלילים, לפי מהותה... ובוה יש להסביר גם את ההירות הסנוביסטית (אין לי שם אחר, יותר מתאים לכך ; מתכוין אני לסנוביות הפנימית, הנפשית), שמתוכה משקיפים חברי-השוה"צ על תנועות קרובות לתנועה שלהם, אבל יותר מתונות מן התנועה שלהם, כגון מפא"י : משל לאותו טרזן, שהוא לבוש פראק תפור על-פי האפנה האחרונה ומציץ מתוך שחצנות על מכירו, המסכן-הקרתני, שהפראק שלו — אפנתו נתישנה מלפני שנים. ומכאן אותה ההתחרות הפרועה בתנועות אחרות, שגם הן מתהדרות בקיצוניות שלהן, והרצון לנצח אותן בראדיקאליות. כזו היא התחרותם של אנשי השוה"צ בפועלי-ציון שמאל : הם מחאמצים תמיד להראות, שהם יותר פעילים בשטח של האירגון המשותף, בשטח של מלחמת-המעמדות, וכו'. שוב אותו הפחד של הטרזן, שמא יופיע אחר לבוש בפראק עוד יותר מודרני ממנו... אפשר לומר מראש, שאילו הופיעה היום ברחוב תנועה סוציאליסטית יותר ראדיקאלית מן התנועה של סטאלין, היו חברי-ה"שומר הצעיר" עוברים בו ביום לתנועה זו : שהרי אין הם יכולים להחשל אף לרגע מאחר המלה האחרונה של האפנה בשטח של הראדיקאליות...

ואף-על-פי-כן... אף-על-פי-כן יורשה כאן גלות סוד, שבודאי יפגע בהם בנקודה הכואבת ביותר בו ברגע, שהמציאות תראה להם, שדברים אלה נכונים הם : אנשי השוה"צ אינם הולכים כלל אחר האפנה האחרונה של הראדיקאליות. אדרבה — הם נחשלים מאד מאחר מלה אחרונה זו, משולים הם לאותו טרזן קרתני, שמזמין אצל החייט בעיירתו חליפה, והוא בטוח, שחליפה זו היא המלה האחרונה של האפנה ; אבל, לאמתו של דבר, בכרכים הגדולים פסקו מזמן ללבוש חליפה כזו, ורק בעיירה, שבה דר הטרזן-הקרתני, אחרה האפנה לבוא בשנתים...

ויורשה גלות סוד זה : שם, בכרכים הגדולים, פסק הקומוניסמוס הסטאלינאי מזמן מלהיות המלה האחרונה של הראדיקאליות. שם, בכרכי-אירופה, כבר יודעים מזמן, שהמלך הקומוניסטי הוא ערום, ערום במובן הפשוט והמוחש ביותר של המלה : ללא כסות וכתונת לבשרו. כי המשטר הקומוניסטי והרעיון הקומוניסטי פשט את הרגל-משום שאין בכוחו לארגן את הייצור ; ואם במשטר עריצות, שלא היתה כמותה זה אלפי שנים, הצליח להקים "ענקים" של תְּכְנִיקָה, שאינם פועלים, הרי לא הצליח להלביש את הערומים, להשביע את הרעבים, להנעיל את היחפים—ולא יצליח. בכרכי-אירופה יודעים דבר זה, והמלה האחרונה של המחשבה האנושית הדוויה

שם אינה בין-לאומיות, אלא לאומיות: לאום-מדינה, לאום – שהוא מסגרת לכל יצירה ולכל רעיון אנושי, לכל צבע ולכל צליל ולכל הגות, ומדינה, שמזדהית עם הלאום, שבמסגרתה מתאמצים לפתור או להקל על המצוקה האנושית... אפשר, שסיסמה לאומית-ממלכתית זו אינה מוצאת חן בעיניהם של אנשי-השוה"צ. אפשר, שגידול הלאום-המדינה והזדהותם הוא אסון גדול בשביל אומה גלותית כאומתנו, שאינה יכולה להזדהות עם המדינה-הלאום והיא מוקאָה מתוכה; אבל כך היא המציאות, ועלינו להסיק ממנה את המסקנה, שדרך-ההצלה היחידה שלנו – הקמת הלאום-המדינה שלנו כאן, בארץ אבות, ומלחמת-שחרור לשם הקמתה של מדינה זו... כן, הם, שעדיין הם מטיפים לסיסמאות של סטאלין שנתים אחר הבראנקרוט של תכנית החומש. הם נחשלים מאד. אין הם אלא אנשי-האָת מול. המחר הוא לאלה, שיחושו בדפּק של חיי-העולם, לאלה שיבינו, שגם הצלתנו שלנו תלויה בפרותנו הלאומית. בהתפכותנו לעם-מדינה; והמחר שייך לאותו נוער, שיעמיס על שכמו יעוד זה – לשרת את עמו ברגע של האסון הגדול ביותר לקיומו. ודאי, שאילו היתה קיימת הנהגה ציונית, לא היתה מרשה אף רגע שבתוך שטח-התנועה ועל חשבון-התנועה תגדל ותפשה תנועה זרה ואויבת לרעיון הלאומי. ודאי, הנהגה כזו היתה גם מסייעת לגידולה של התנועה הלאומית החדשה. עכשיו, כשהנהגה כזו כמעט שאינה קיימת – והפקרות שולטת בשטח-התנועה, יהא גידולה של תנועת-הצעירים, אנשי-המחר הציוני, יותר אטי וממושך; תהא גסיסתה של תנועת-הצעירים, אנשי האתמול הסוציאליסטי, גם היא יותר ממושכת ואטית. אבל גזר-הדין כבר נחרץ. ואותם טלאי-הרעיונות, שמהם נתפרה תנועת-השוה"צ, – נידונו מזמן להגנו בין כל הבלאות של ההיסטוריה. המחר הוא – של הציוניות השלמה.